

перед фасадом школи, що впритул підступав до міської вулиці. Тому проблемою постало питання масштабу зображення, його форми. Скульптор запропонував невеликий бронзовий бюст поета на витонченому постаменті з місцевого полірованого андезиту. Вільна ліпка, стилізація елементів обличчя, волосся, бакенбардів, одягу портретованого створює враження творчого піднесення і ліричної врівноваженості майстра слова. Бронзовий бюст поета нині став окрасою міста, засвідчив неабиякі творчі можливості скульптора. Ще однією творчою вдачею митця стало погруддя І. Франка для с. В. Бичків (2005 р., бронза, граніт).

Б. Корж активний учасник різноманітних творчих конкурсів. У 2009 р. брав участь у Міжнародному конкурсі на пам'ятник голодомору – 1933 року для м. Вашингтон (США). Його проект увійшов до десятків кращик. Увагу журі привернула сама ідея зображення – постаць дитини, яка тягнеться до матері, яка нагадує тінь.

Особливим творчим здобутком Б.Коржа можна вважати пам'ятник угорському королю Адрашу I і королеві Анастасії, виконаному для м. Тігань (Угорщина), де і поховано короля. Висота виконаного в хорватському мармурі пам'ятника 2,4 м. Користуючись запропонованою замовниками і художньою радою з Будапешта творчою свободою, митець використав свій досвід робити в малій кам'яній пластичі і садово-парковій скульптурі. Постаці короля і королеви максимально стилізовані. Загальний ритм композиції нагадує обриси готичного собору, що посилено повздовжніми лініями складок на одязі Анастасії та її чоловіка. Анастасія – донька Київського князя Ярослава Мудрого, її руськість підкреслює голова, обрамлена короною. Вона на диво схожа з зображеннями дочок князя на стінах Софії Київської, тоді, коли корона на голові короля з нахиленим набік хрестом з угорського національного герба. Про дипломатичний характер шлюбу між цими двома особами свідчить розгорнута в правіці короля вірча грамота.

Висновки і перспективи. Б. Корж – це один із самобутніх майстрів закарпатської пластики, його твори стали набутком сучасного українського мистецтва, яке розвивається в умовах свободи творчості і виводить нашу культуру у світові обшири.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан Корж: Скульптура; передм. О. Гаврош. – Ужгород: вид. О. Гаркуші, 2013.
2. Протас М. А. Скульптурные симпозиумы Украины. Стилистико-парадигмальная эволюция. – К.: Феникс, 2012. – С. 47.

УДК 739.4 (477.87) "17/18"

Сергій ЛАКАТОШ,
аспірант першого курсу ЛНАМ,
м. Мукачеве, Україна

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ЧАВУННОГО ЛИТВА ЗАКАРПАТТЯ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX ст.

Лакатош С. А. Художні особливості чавунного литва Закарпаття наприкінці XVIII – початку XIX ст. У статті приводяться результати дослідження художніх особливостей чавунного литва побутових і декоративних форм з урахуванням їх призначення. Визначено роль митців котрі сформували художнє литво на Закарпатті. Проведено науковий аналіз їхніх творів.

Ключові слова: художнє литво, металообробка, форма, чавун, декоративний.

Лакатош С. А. Художественные особенности чугунного литья Закарпатья в конце XVIII – начала XIX в. В статье приводятся результаты исследования художественных особенностей чугунного литья бытовых и декоративных форм с учетом их назначения. Определена роль художников которые сформировали художественное литье на Закарпатье. Проведен научный анализ их произведений.

Ключевые слова: художественное литье, металлообработка, форма, чугун, декоративный.

Lakatosh S. A. Artistic features of Transcarpathian iron casting late XVIII – early XIX century.

Background. In recent years, there has been an increasing interest in the artists' role in the formation of art casting in Transcarpathia.

Objectives. The objectives of this study are to determine the article deals with the research results concerning the art iron casting characteristics of the household and decorative moulds in accordance with its purpose.

Methods. The method was applied to the research.

Results. The scientific analysis of casting works was conducted. The present results are significant in analysis of professional literature.

Conclusions. Systematization and generalization of material, archived documentary sources and folklore data certify that artistic casting, as an important mean of the aesthetic forming of consciousness of people, have played a noticeable role in development of the decoratively-applied art of Zakarpattia.

Keywords: art casting, metalworking production, mould, cast iron, decorative.

© Лакатош С. А., 2014

Постановка проблеми. Закарпатське литво становить вагому складову мистецтва краю, у формах, орнаментиці та стилі якого відлунує збережена мистецька інформація. З'ясування і виявлення художніх особливостей чавунного литва, одночасне введення до наукового обігу досі не вивчених пам'яток, що зберігаються у фондах музеїв, є одним із актуальних напрямів сучасного мистецтвознавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки на Закарпатті була втрачена велика кількість творів декоративно-прикладного мистецтва, монументальної і малої пластики. У зв'язку з важким економічним становищем збірки фондів краю перестали поповнюватись новими експонатами. Багато пам'яток литва, особливо монументальної та малої пластики, надгробних пам'ятників знищено. Саме ця проблема стала причиною недостатнього теоретичного вивчення й аналізу пам'яток художнього литва на Закарпатті. В загальноукраїнській науці проблемою чавунного литва займався чимало науковців, проте за браком повноти фактологічного матеріалу у регіоні дану тему досліджено не достатньо.

Метою статті є комплексне дослідження литва на Закарпатті, обґрунтування критеріїв типології форми литих виробів за декоративними особливостями та їх призначенням. Дослідити творчість скульпторів, які мали величезний вплив на формування закарпатських чавуноливарних заводів та їхніх виробів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість виробів металообробних заводів Закарпаття кінця XIX – початку XX ст. представляють предмети побуту, якими користувалися робітники і селяни краю.

У Кобилецько-Полянському та Довжанському каталогах ми знаходимо відомості про чавунні грубки, предмети побутового призначення: попільнички, свічники, канделябри, абажури, столи і т. п. Велика кількість виробів – це знаряддя праці сільськогосподарського призначення (заступи, мотики, сапки, тощо), знаряддя праці лісорубів (сокири, клини, грифи, цапіни). Окрему групу складають чавунні та бронзові ступи. Здебільшого вони чашоподібні, конусоподібні, з ручками та пестиками. Збереглося декілька форм для виготовлення ступ. Вони складаються з двох однакових частин, що характерно для виробів Кобилецько-Полянського заводу [1].

Окрему групу складають мідні, бронзові, чавунні та залізні праски XIX – початку XX ст., виготовлені переважно на Фрідешівському та Кобилецько-Полянському залізобудівних заводах. Найоригінальнішим з цієї колекції є клиноподібна бронзова праска з 14-ма отворами на основі. Механізм замикання має форму лева з кулеподібним замком у формі жіночої голови-фіксатором верхньої покривки у вигляді голови Л. Кошута. Збереглося і декілька підставок під праски з рельєфним орнаментом, клиноподібної форми, а також форми для виготовлення деталей чавунної праски.

Окрему колекцію предметів побутового литва складають основи для газових ламп (XIX – початок

XX ст.), їх у фондах музею біля 10 одиниць. Лампи мають чашоподібну форму, прикрашені рельєфним орнаментом. У колекції музею зберігаються: основа для настінного годинника, бронзова підставка з рельєфним орнаментом під спиртівку [2:57], залізний гак для вішака у формі голови слона [3] та ряд інших побутових предметів.

До більш простих побутових виробів належить чавунний посуд: казанок [4: 66], горщики [5], ливарна форма для горщика [5] та ряд інших. Вищезгадувані предмети побуту, виготовлені на залізобудівних заводах краю, дають нам можливість ознайомитися з тогочасним асортиментом, і свідчать про високу майстерність. Проте вершиною творчості ливарників була велика кількість предметів художнього та декоративно-прикладного литва. Окремі дослідники вважають, що виробництво художнього литва залізообробних підприємств Закарпаття з'являється вже наприкінці XVIII – початку XIX ст. Так, на основі виявлених преїскурантів до виробів Мукачівських заводів Андор Шаш стверджував, що вже у 1814р. у Шелестові та Фрідешові масово з'являються вироби декоративно-прикладного художнього литва [6: 144]. У 1834 р. на завод приходить модельєр і скульптор Валентайн Вілашек. До того часу взірці брали з Німеччини та Австрії. Пізніше, завдяки саме скульпторам і модельєрам В. Вілашеку та А. Шосселу та іншим невідомим майстрам - ливарникам, вироби художнього, литва набувають слави далеко за межами краю.

Однією з найбільш монументальних скульптурних пам'яток залізо ливарного виробництва Закарпаття є скульптура Геракла, що бореться з Лернейською гідрою. Ця чудова пам'ятка минулого привертає до себе увагу не тільки як твір мистецтва, але і як символ сили, мужності, нескореності. Статуя виготовлена скульптором-модельєром Ф. Кінне у 1842 р. на залізо-ливарному заводі с. Тур'я Ремети, що на Перечинщині. На підставці скульптури значиться дата, прізвище автора і місце виготовлення. Ужгородський Геракл не єдина скульптура цього автора, адже відомо про існування й другої скульптури, виготовленої в 1841 р. тим же майстром. Цей мистецький витвір знаходиться у м. Снина, Східно-Словацького краю [7: 25].

На подвір'ї Ужгородського замку стоїть ще одна робота Ф. Кінне – скульптура відпочиваючого Гермеса, відлита у Тур'ї Реметах. Слід зауважити, що й ця статуя не єдина. Другий Гермес знаходиться на подвір'ї одного з дитячих садочків у місті Мукачеві. Також відомо про місце знаходження третього Гермеса – у Берегському музеї прикладного мистецтва (м. Вашорашнамені, Угорщина).

Говорячи про високохудожні роботи відлиті на згаданому підприємстві, слід назвати й оригінальний пам'ятник листоноші Федору Фекете, що встановлено на стіні місцевої церкви. На чавунній меморіальній дошці зображений на повний зріст Федір Фекете з палицею в піднесеній правиці. Надпис засвідчує, що дошка встановлена на честь цінних людських якостей, котрими славився сам листоноша, а саме «Приязности, Трезвости, Чесности и Послуживости» [8: 115-128]. Пам'ятник знак листоноші – подяка людині, яка вірно служила народу, пам'ятка мистецтва і доказ високої моралі народу.

Один з дослідників Закарпаття Т. Бідерманн згадує, що на цьому ж підприємстві у 1850 р. був відлитий пам'ятник й саксонському королю, встановлений у м. Криванон (Німеччина) [9]. Твори Ф. Кінне свідчать про високу майстерність автора. Хоча біографія скульптора для нас поки не відома, але аналізуючи його твори його постать можна віднести до митців, які виховувалися на традиціях пізнього італійського бароко, а не німецько-чесько-австрійської школи ливарного мистецтва, як приміром фрідешівські майстри.

Заслужену увагу закарпатському художньому та декоративно-прикладному литву принесли вироби залізообробних заводів Фрідешіва і Шелестова, Березького комітату. На цих підприємствах вже наприкінці XVIII – початку XIX ст. почали відливати чавунні грубки, прикрашені рельєфними ажурними орнаментами.

На початку XIX ст. з'являються перші вироби декоративно-прикладного литва, які в основному наслідували німецькі взірці. Поява таких виробів в першу чергу пов'язана з іменем формувальника і скульптора В. Вілашека, який у 1834р. починає працювати на Шелестівському заводі. За 1835-1850 рр. ним було виготовлено чимало зразків художнього литва. При цьому високий професійний рівень та неабияка майстерність автора стають відомими далеко за межами краю.

З 1835 по 1850 року Вілашеком була виготовлена значна кількість високохудожніх виробів. Серед них особливе місце займають декоративні ажурні тарілки (1835), підсвічник з Амуром (1836), Варвіцька ваза (1840), плакетки з зображенням святих

Петра і Павла (1840), підсвічники з жіночими фігурами (1840-1849), підставки для годинників (1840-1849) тощо. Більшість виробів Вілашека знаходяться в музейних та приватних колекціях Угорщини, Чехії та Словаччини.

Ряд робіт майстра можна побачити і в колекції Закарпатського краєзнавчого музею. Це переважно мала пластика: фігура лежачої собаки, лежачого оленя, сидячого лева, статуетка собаки. Усі вони служили для притискування документів або паперу. До відомих виробів Вілашека належать свічники, відлиті у 1840-1850 рр. Серед них свічник-канделябр посріблений, дворамний у вигляді жіночої фігурки з крилами; свічник, стояк якого відлитий у вигляді скульптурної фігурки хлопчика, який тримає на голові основу чаші; свічник, що зображує фігуру жінки, яка опущена на ліве коліно. Лівою рукою вона підтримує вазу на голові, а правою опирається на праве коліно; свічник у формі дзвіночка з пелюстками та підставки, оздобленої ажурним рослинним орнаментом.

Високе визнання і заслужену славу закарпатському художньому литву принесла також діяльність скульптора Андраша Шоссела. Син місцевого столяра-модельєра з 16 років почав працювати на Фрідешівському заводі, де швидко помітили обдарованість і талант юнака. У 1840 році граф Фрідріх Шенборн направив його вчитися до знаменитого пештського скульптора Ференца Угрі. У 1843-1847 роках Шоссел продовжив навчання в майстерні Віденської Академії мистецтв під керівництвом Кеєгмана Гунделя і Вінсеса Неулінга. По закінченні навчання, Шоссел вивчав технологію литва на кращих заводах Німеччини. Повернувшись у 1848 році на Фрідешівський завод, він виготовив свою першу роботу погруддя одного з керівників угорської революції 1848-1849 років Лайоша Кошута, за що довгий час переслідувався австрійською владою.

Андраш Шоссел став не тільки продовжувачем залізо-ливарної діяльності Вілашека. На закарпатських заводах йому вдалося підняти справу художнього литва на більш високий рівень. Своїми роботами Шоссел приніс заслужену славу цим підприємствам, що стали кращими в Угорщині. Його скульптурні твори – «Гефаїстос» (1850), «Наполеон» (1850-1860), «А. Кралованський та Ф. Балог» (1854), «Карл і Кароліна Шенборн» (1855-1860), «Шандор Петефі та Янош Арань» (1870), композиція «Смерть Міклоша Зріні» (1863-1864) та інші вироби у формі малої пластики (підсвічники, шкатулки, фігурки тварин)

належать до кращих витворів художнього литва Угорщини і Закарпаття XIX ст. А знамениті шахові фігурки (1860) були удостоєні премії золотої медалі на виставці у Відні у 1873 році.

З перерахованих творів Шоссела помітно вирізняються погруддя Кароля і Кароліни Шенборнів з колекції Закарпатського краєзнавчого музею, виконані близько середини 50-х років XIX ст. Дослідник пам'яток художнього литва Л. Пустой висловлює думку, що всі ці вироби виготовлялись майстром на замовлення. Крім того, є відомості про другу пару таких скульптур, які відрізняються від вищезазначених. Вони знаходяться у музеї декоративно-прикладного мистецтва м. Будапешта. У колекції Закарпатського краєзнавчого музею є й інші твори художнього литва, малої пластичної форми, виконаних на металообробних заводах краю. Серед них чорнильниця, прикрашена орнаментом у вигляді листків липи, попільниці із зображенням фігурки коня, сидячого карлика, дикого кабана, та ряд інших. Названі мистецькі твори були відлиті на Кобилецько-Полянському заводі наприкінці XIX ст. Треба зазначити, що після смерті А. Шоссела виробництво творів художнього литва на Шелестівському і Фридешивському заводах зазнало занепаду. Але за моделями Вілашека і Шоссела ще довгий час виготовлялися вироби художнього і декоративно-прикладного литва на металообробних заводах краю.

Висновки і перспективи. Аналіз фахової літератури, систематизація й узагальнення фактологічного матеріалу, архівних і документальних джерел, а також фольклорних даних засвідчують, що художнє литво, як важливий засіб естетичного формування свідомості людей, відіграв помітну роль у розвитку декоративно-прикладного мистецтва Закарпаття. Кращі досягнення творчості литва з металу, насамперед, декор грубок, малої та монументальної пластики XIX – початку XX ст., демонструють високий виконавський рівень закарпатських ливарників, які творчо поєднували місцеві традиції литва з художніми особливостями, що народжувалися в західноєвропейській художній культурі. Розв'язання поставлених у праці завдань дає можливість сформулювати важливу роль литва та їх виконавців майстрів-ливарників, скульпторів у загальному розвитку декоративно-прикладного мистецтва Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фонди ЗКМ (ФЗКМ). Інвентарний номер (III): Арх. – 191, 1-2589, 3068, 2653.
2. Sas A. Ehy Karpati latifundium a hubed vilag al-konyan. – Bratislava, 1955. – S. 57.
3. Фленько Г. Закарпатський Геракл // Закарпатська правда. – 1985. – 23 лютого.
4. Guzej J. Humenne a okolie. – Kosice, 1972. – S.66
5. Пітенберд Я. Міські і містечкові герби краю // Новини Закарпаття. – 1991. – № 75-76. – 20 квітня.
6. Pusctai L. Vaguar ontot tvasmuvesseg. – Budapest, 1978. – S. 144.
7. Філіп П. Свідки творчого генія // Закарпатська правда. – 1980. – С. 25.
8. Pusctai L. Vaguar ontot tvasmuvesseg. – Budapest, 1978. – С. 11-128.
9. ФЗКМ. III: 1-2696, 2699, 2703, 3255.

УДК 7.071.1: 738 (477.83)

Тетяна ШПОНТАК,
викладач ЗХІ, аспірантка ЛНАМ,
м. Ужгород, Україна

ТАРАС ЛЕВКІВ – ПЕРШИЙ ПРЕДСТАВНИК ЛЬВІВСЬКОЇ КЕРАМІКИ НА МІЖНАРОДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СИМПОЗИУМАХ

Шпонтак Т. М. Тарас Левків – перший представник львівської кераміки на міжнародних європейських симпозиумах. У статті йдеться про відомого українського кераміка Тараса Левківа, здобутки якого визнані на найвищому рівні в колишньому СРСР і за кордоном. В 1972 р. він стає першим представником від України на III-ому міжнародному біенале у Валлорисі (Франція). Згодом його твори успішно експонуються в Італії, Німеччині, Франції.

Ключові слова: Тарас Левків, художня кераміка, Львів, Україна, міжнародні виставки.

Шпонтак Т. М. Тарас Левків – первый представитель львовской керамики на международных европейских симпозиумах. В статье идет речь о известном украинском керамике Тарасе Левкиве, достижения которого признаны на наивысшем уровне в когдашнем СССР и за границей. В 1972 г. он стал первым представителем от Украины на III-м международном биенале во Валлорисе (Франция). Потом его произведения успешно экспонируются в Италии, Германии, Франции.

Ключовые слова: Тарас Левків, художественная керамика, Львов, Украина, международные выставки.

Shpontak Tetyana. Taras Levkiv – the first representative of the from Lviv in international European ceramics workshops.

Background. In recent years, there has been an increasing interest in learning ceramics. This article describes the famous Ukrainian ceramist Taras Levkiv, whose achievements are recognized at the highest national and international levels.

Objectives. The objectives of this study are to determine a spring base that light up and analyse creation of the Ukrainian artists - ceramists, including their participating in foreign competitions.

Methods. The method was been applied to the research. Scientific publications and catalogues fold the research.

Results. The results of the research support the fact that in 1972 he became the first representative of Ukraine, the III-rd International Biennial Vallauris (France).

Conclusions. We conclude that participation of the first representative from Ukraine on the European competitions for artistic ceramics became a sign. His merits in the international arena induced junior colleagues to search the own ways of development of art of the Ukrainian professional ceramics.

Keywords: Taras Levkiv, art pottery, Lviv, Ukraine, international exhibition

© Шпонтак Т., 2014